02-26

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

Сертификат: 00F75484A16A6715B5EEE6ABD2CCE2624F
Владелец: Хайбуллина Гульшат Асгатовна
Действителен: с 02.02.2023 до 27.04.2024

«Рассмотрено» Руководитель МО ________/ Г.Т Асхапова / Протокол № 1 от « 28 » 08 2023г.	«Согласовано» Заместитель директора по УВР ________/ Э.Т. Ихсанова / « 28 » 08. 2023г.	«Утверждаю» Директор МБОУ «СОШ с. Урманаево» ________/ Г.А. Хайбуллина / Приказ № 87 от 29.08.2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО РОДНОЙ (ТАТАРСКОЙ) ЛИТЕРАТУРЕ НА УРОВЕНЬ
ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
МУНИЦИПАЛЬНОГО БЮДЖЕТНОГО ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ
«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА СЕЛА УРМАНАЕВО»
АЗНАКАЕВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Предмет «Родная (татарская) литература» выступает одним из основных предметов гуманитарного образования, определяющих уровень интеллектуального и нравственно-эстетического развития личности. Изучение родной литературы способствует познанию жизни и моделированию действительности, создаёт при помощи изобразительно-выразительных средств художественную картину мира и вызывает определённое отношение к ней, обладает высокой степенью эмоционального воздействия. С литературным образованием связано воспитание читателя, осознающего значимость чтения и изучения литературы для своего дальнейшего личностного развития, способного аргументировать своё мнение и оформлять его словесно в устных и письменных высказываниях, а также формирование потребности в систематическом чтении как средстве познания мира и себя в этом мире, гармонизации отношений человека и общества.

Изучение родной (татарской) литературы в 5-9 классах обеспечивает постижение обучающимися произведений татарской литературы, развитие навыков интерпретации и анализа с опорой на принципы единства художественной формы и содержания; создание условий для развития национального самосознания, осознания этнической принадлежности, приобретения системных знаний об истории, языке, культуре, мировоззрении, менталитете, философии своего народа.

Учебный предмет обеспечивает межпредметные связи с другими учебными предметами гуманитарного цикла, особенно с учебным предметом «Родной (татарский) язык» и «Литература».

В содержании программы по родной (татарской) литературе выделяются следующие содержательные линии:

- устное народное творчество (изучение таких произведений устного народного творчества, как сказки (волшебные, бытовые, сказки о животных), мифы, предания, легенды, малые жанры устного народного творчества (загадки, пословицы и поговорки), татарские народные песни, дастаны, баиты; татарский фольклор представлен в 5-8 классах);
- татарская литература по периодам (рассмотрение литературного произведения как самостоятельного произведения искусства и как одного из звеньев в сложном литературном процессе; изучение татарской литературы в соответствии с этапами её развития, начиная со средневековой литературы, литературы XVIII века, XIX-XX веков и заканчивая современной татарской литературой; наблюдение за воспроизведением исторических событий в родной литературе, расширение представлений о роли татарской литературы в историческом процессе);
- теория литературы (освоение теоретико-литературных понятий в процессе изучения конкретных литературных произведений: рассмотрение проблемы рода

и жанров литературы в процессе наблюдения за неразрывной связью между временем и формами искусства, в 5 классе на примере отдельных произведений изучаются особенности прозы, лирики и драмы, в 6 классе рассматриваются приёмы создания образности в произведениях лирики, в жанре рассказа и повести, лиро-эпических, драматических произведениях, а также в произведениях фантастического, автобиографического характера, в 7 классе обучающиеся познают жанровые характеристики рассказа, повести, романа, драмы, лирических и лиро-эпических произведений), в 8 классе объектом изучения становятся литературные приёмы (пейзаж, портрет, символ, художественная деталь и другие), в 9 классе изучается история татарской литературы.

АҢЛАТМА ЯЗУЫ

5-9 сыйныфларда «Туган (татар) телдәге әдәбият»ны өйрәнү башлангыч сыйныфларда алган белемнәрне тирәнәйтү, үстерүне, укучыларны татар халкының күп гасырлык әдәби, мәдәни мирасы белән таныштыруны күздә тота. Шул нигездә милли үзаңны үстерү, этник чыгышыңны аңлау, тарих, тел, мәдәният, дөньяга караш, менталитет, үз халкыңның фәлсәфи карашлары турында системалы белемнәр алу өчен шартлар тудыруны, әдәбиятны сәнгатьнең бер төре буларак кабул итүне, форма һәм эчтәлек бердәмлеге принципларына таянып аның асылын аңлауны, шәрехли алуны, анализлау күнекмәләрен үстерүне тәэмин итә.

Укучыны халкыбызның мәдәни байлыгының зур бер өлешен тәшкил иткән әдәби мираска якынайту, андагы кыйммәтләрне аңлый, хөрмәт итә һәм куллана белергә, уку эшчәнлеген тормышта белем туплау, аны файдалана белергә өйрәтү уку предметының максат булып тора.

Уку предметын өйрәнүнең бурычлары:

– әдәби текстны шәрехләү, анализлау һәм аңлату күнекмәләрен үстерү;
– әдәби-теоретик төшенчәләр белән танышу, әдәби анализ алымнарын куллану аша укучыны сүз сәнгате булган туган телдәге татар әдәбиятына якынайту;
– татар әдәби барышы белән танышу һәм аның тарихи процесс белән бәйләнешен аңлау;
– укучыларның коммуникатив күнекмәләрен үстерү (татар телендә язма һәм телдән диалогик һәм монологик сөйләм);
– укучыларның күзаллауларын формалаштыру;
– укучыларның әхлакый һәм эстетик хисләрен формалаштыру.

5-9 сыйныфларда «Туган (татар) телдәге әдәбият» предметы яңа ФДББСлары таләпләренә туры китереп эшләнелә. Ул ике дәрәҗәдә белем бирә торган мәктәп укучыларын күздә тота. Дәреслек татар телендә белем бирә торган һәм рус телендә белем бирүче мәктәпләрнең татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучыларына аталган. Шул ук вакытта яшь буынның туган телне белү, милли яшәешебез, халкыбызның гореф-гадәтләре белән танышлык дәрәҗәсе төрле булуы да исәпкә алынган. «Туган (татар) телдәге әдәбият» укучыны үз

халкының яшәеш фәлсәфәсенә, тарихына, теленә дә якынайтырга, әдәбият фәне нигезләрен үзләштерүне дә тәэмин итәргә тиеш. Әмма укытуга бирелгән булган вакытның бик кыска булуы (атнага 1 сәгать) күләмле материалны бик тыгыз һәм аңлаешлы, гади итеп шул кысаларга сыйдыруны таләп итә. Шуны күздә тотып, уку материалын тәкъдим итүнең дә үзенчәлекле юллары сайланды.

Предмет халык авыз иҗаты әсәрләре (әкиятләр, мифлар, риваятьләр, легендалар, халык авыз иҗатының кече жанрлары (табышмаклар, мәкальләр һәм әйтемнәр), татар халык җырлары, дастаннар, бәетләр белән танышуны, татар әдәбияты барышын чорларга бүлеп өйрәнүне һәм татар әдәбиятын катлаулы гомуми әдәби процессның бер буыны буларак күзаллауны, әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерүне үз эченә ала. Әлеге материал укучының яшь үзенчәлекләрен исәпкә алып, башка предметлар белән дә бәйләнешне күздә тотып сыйныфларга өлешләп бүлеп бирелә.

5-7 сыйныфларда төп максат буларак әдәбиятның төр һәм жанр мәсьәләсен карау алга чыкты. Аерым алганда 5 сыйныфта игътибар үзәгендә әдәби төрләр белән танышу тора. Аерым әсәрләр мисалында проза, лирика, драма үзенчәлекләре өйрәнелә. 6 сыйныфта лирика, хикәя, повесть, лиро-эпик әсәрләрдә, драмада, фантастик һәм автобиографик характердагы әсәрләрдә образлылык тудыру алымнары карала. 7 сыйныфта укучылар хикәя, повесть, роман, драма һәм лиро-эпик әсәрләрнең жанр хасиятләрен өйрәнәләр. 8 сыйныфта әдәби әсәрне укучылар сәнгати алымнарны карау ягыннан тикшерәләр. 9 сыйныф материалы алган белемнәрне системалаштыруны күздә тота. Ул тулы әдәбият тарихына күзәтү ясый. Әдәби барышны халык тарихы һәм гомуми әдәби процесс белән бәйләнештә күзаллау мөмкинлеге тудыра. Сүз сәнгатенең кешенең рухи дөньясы белән тирәнтен керешкән төре булган әдәбиятны аңлап кабул итәргә өйрәтә.

Изучение родной (татарской) литературы направлено на достижение следующих целей:

- воспитание ценностного отношения к родной (татарской) литературе как существенной части родной культуры;
- приобщение обучающихся к культурному наследию и традициям своего народа;
- формирование грамотного читателя, способного использовать свою читательскую деятельность как средство для самообразования.
- Достижение поставленных целей реализации программы
  по родной (татарской) литературе предусматривает решение следующих задач:
- развитие умений комментировать, анализировать и интерпретировать художественный текст;
- приобщение обучающихся к родной (татарской) литературе как искусству слова через введение элементов литературоведческого анализа, ознакомление
  с отдельными теоретико-литературными понятиями;
- знакомство с татарским литературным процессом и осознание его связи
  с историческим процессом;
- развитие коммуникативных умений обучающихся (устной и письменной диалогической и монологической речи на татарском языке);

- формирование читательского кругозора;
- формирование нравственных и эстетических чувств обучающихся;
- развитие способностей к творческой деятельности на родном (татарском) языке;
- овладение общеучебными умениями и универсальными учебными действиями.

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ В 5 КЛАССЕ

Мифы. Понятие о мифе. Происхождение мифов, их классификация. Татарские народные мифы.

Мифы: «Җил иясе җил чыгара», («Откуда появляется ветер»), «Тавык» («Курица»).

Устное народное творчество. Устное народное творчество как народное достояние. Особенности фольклорных произведений. Основные жанры фольклора. Отображение национального характера в сказках.

Сказки. Виды сказок.

Татарские народные сказки: «Хәйләкәр төлке» («Хитрая лиса»), «Өч кыз» («Три дочери»), «Ак бүре» («Белый волк»).

Предания и легенды. Особенности жанра. Отличие легенд от преданий.

Легенды: «Зөһрә кыз» («Девушка Зухра»), «Кәккүк каян барлыкка килгән» («Откуда появилась кукушка»).

Предания: «Шәһәр нигә Казан дип аталган» («Почему город назвали Казанью»), «Тургай моңы» («Печаль жаворонка»).

Малые жанры устного народного творчества: загадки, пословицы и поговорки.

Татарская литература.

Литературная (авторская) сказка. Фольклорные традиции в литературной сказке. Художественный вымысел литературной сказки.

Г. Тукай, «Шүрәле» («Шурале»). Мифологический сюжет сказки. Поэтические особенности сказки-поэмы. Художественный смысл сказки. Образ Шурале в искусстве.

Проза. Эпические произведения, их особенности. Жанр рассказа.

Ф. Яруллин, «Кояштагы тап» («Пятно на солнце»). Тема нравственности. Понятия честности, милосердия, взаимовыручки и взаимоподдержки. «Зәңгәр күлдә ай коена» («Луна купается в голубом озере»). Фольклорные мотивы в литературном произведении. Победа добра над злом. Система образов, символические образы.

Дардменд, «Богдай» («Пшеница»). Нравственный смысл рассказа: духовное богатство и роль человека в обществе.

Г. Сабитов, «Урман кызы Таңсылу» («Лесная девушка Тансылу»). Единство человека и природы. Красота природы.

Басня. Жанр басни. Особенности жанра. Герои, композиция.

Г. Тукай, «Умарта корты һәм чебеннәр» («Пчела и мухи»).

А. Исхак, «Карт имән белән яшь егет» («Старый дуб и молодой парень»).

Лирические произведения. Особенности лирических произведений.

Г. Тукай, «Пар ат» («Пара лошадей»). Особенности пейзажной лирики. Воспевание родной земли.

М. Джалиль, «Кызыл ромашка» («Красная ромашка»), «Имән» («Дуб»). Восхваление храбрости и мужества советского солдата. Чувство долга перед Родиной.

М. Аглямов, «Матурлык минем белән» («Красота всегда со мной»). Тема красоты. Умение видеть красоту.

Г. Авзал, «Матурлык эзлим» («В поисках красоты»). Эстетическое восприятие мира.

Р. Миннуллин, «Әни, мин көчек күрдем» («Мама, я видел щенка»), «Олы булсам...» («Когда я стану взрослым...»). Детская мечта. Чувства сострадания
и милосердия.

Ш. Галиев, «Һәркем әйтә дөресен» («Каждый говорит правду»), «Тагын бер «рәхмәт» («Ещё одно «спасибо»).

Драматические произведения.

Т. Миннулин, «Гафият турында әкият» («Сказка о Гафияте»). Фольклорное начало в произведении. Сказочные персонажи.

Теория литературы.

Миф, устное народное творчество, фольклор, сказка, волшебная сказка, бытовая сказка, сказка о животных, повтор, предание, легенда, загадка, пословица, поговорка, литературная сказка, художественный вымысел, мифический образ, эпос, лирика, драма, образ, лирический герой, басня, эпитет, тема, юмор, главный герой, второстепенный герой.

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ В 6 КЛАССЕ

Гимн. Гимн России. Гимн Татарстана.

Устное народное творчество.

Татарские народные песни. Татарские народные песни, их классификация (лирические, исторические, игровые и обрядовые песни, частушки). Поэтические особенности народных песен, образы и приёмы их создания. Роль песни в жизни людей.

Песни: «Иске кара урман» («Старый дремучий лес»), «Гөлҗамал» («Гульджамал»), «Татарстан кызлары» («Девушки Татарстана»).

Татарская литература.

Образ в лирическом произведении. Средства выражения переживаний лирического героя.

Р. Ракипов, «Мин яратам сине, Татарстан» («Я люблю тебя, Татарстан!»). Образ Родины. Чувства гордости и любви к родному краю.

Г. Тукай, «Туган авыл» («Родная деревня»). Родной край в жизни человека. Образ родной деревни, природа родного края.

Ф. Яруллин, «Туган ягы кирәк кешегә» («Человеку нужна Родина»). Высокие чувства лирического героя к Родине.

Р. Валиева, «Гүзәл җирем» («Прекрасная моя Родина»).

Дардменд, «Кил, өйрән» («Давай учись»). Роль родного языка в жизни человека. Понимание необходимости изучения других языков. Борьба за чистоту языка.

Р. Файзуллин, «Туган тел турында бер шигырь» («Стихотворение о родном языке»).

Р. Файзуллин, «Гадиләргә гимн» («Гимн простым»). Смысл жизни и место человека в обществе. Чувство уважения к человеку труда.

Ф. Яруллин, «Сез иң гүзәл кеше икәнсез» («Вы самый прекрасный человек»). Образ учителя в литературе. Отношение к нему лирического героя.

Ф. Карим, «Ватаным өчен» («За Родину»). Патриотизм в произведении. Образ защитника родины. «Сибәли дә, сибәли» («Моросит и моросит»). Картины природы, их роль в создании образа, усиление психологизма.

Л. Лерон, «Фашист очып үтте» («Фашист пролетел»). Картины военного времени. Трагизм. Образ врага.

Ш. Галиев, «Пәрәмәч» («Перемяч»). Приёмы создания комичности в лирическом произведении.

Х. Такташ, «Әй, җырлыйсы килә шушы җырны» («Так хочется спеть эту песню»). Образ малой родины. Ностальгия по прошлому, счастливому детству.

Образная система произведений фантастики.

К. Насыри, «Әбугалисина» («Авиценна»). Образ Авиценны. Фантастический сюжет в повести. Просветительские идеи в произведении. Олицетворение добра и зла. Утверждение идеи необходимости обществу знания, которое служит благородным целям. Роль антитезы в композиции произведения.

Аллегорическая образность.

Г. Рахим, «Яз әкиятләре» («Весенние сказки»). Условность и аллегорическая образность.

И. Гази, «Кояш артыннан киткән тургай» («В поисках солнца»).

Особенности образной системы в автобиографических произведениях.

Г. Тукай, «Исемдә калганнар» (отрывок из автобиографической повести) («Мои воспоминания»). Образ маленького Тукая. Условность воспоминаний литературного героя.

Образная система в биографических произведениях. Биографическое произведение. Особенности жанра.

А. Файзи, «Тукай» («Тукай») (отрывки). Образ поэта в романе. Судьба Тукая.

Образность в жанре рассказа и повести.

Г. Ибрагимов, «Алмачуар» («Чубарый»). Система образов в рассказе. Любовь героя произведения к лошади. Психологизм в раскрытии характеров литературных героев. Образ татарской деревни. Нравственные устои татарской деревни.

А. Еники, «Матурлык» («Красота»). Духовная красота человека. Любовь между матерью и сыном. Образ Бадретдина.

Р. Мухаммадиев, «Беренче умырзая» («Первый подснежник»). Образ природы. Бережное отношение к природе. Связь поколений. Чистота помыслов.

М. Галиев, «Җиңәсем килде» («Хотел победить»). Понятие чести, справедливости, уважения.

Образная система в лиро-эпических произведениях.

М. Джалиль, «Сандугач һәм чишмә» («Соловей и родник»). Восхваление храбрости и мужества советского солдата. Образы природы. Жанр баллады.

Особенности образной системы в произведениях драмы.

Г. Камал, «Беренче театр» («Первый театр»). Комический характер конфликта в произведении. Приёмы воссоздания комичности образов. Просветительские идеи
в комедии. Комический характер конфликта в произведении.

Теория литературы.

Гимн, песня, образ автора, метафора, инверсия, идея, проблема, стихосложение, ритм, рифма, стих, строфа, фантастический образ, антитеза, гипербола, аллегория, автобиографическое произведение, комедия, характер, тип, критический реализм, баллада.

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ В 7 КЛАССЕ

Устное народное творчество.

Баит - оригинальный жанр татарского фольклора. Баиты как жанр устного народного творчества. Особенности жанра. Виды баитов. Исследователи устного народного творчества (Г. Тукай, Г. Ибрагимов, Х. Ярми и другие).

Баиты: «Сак-Сок бәете» («Баит о Сак-Соке»).

Татарская литература.

Жанр рассказа. Особенности жанра рассказа.

Ш. Камал, «Буранда» («В метель»). Приёмы эмоционального воздействия
на читателя. Образ матери.

И. Гази, «Ак сирень» («Белая сирень»). Первая любовь и связанные с ней переживания героя. Чувство разочарования. Символическое содержание пейзажных образов.

Р. Галиуллин, «Сәлам» («Привет»). Противопоставление внешней красоты духовному богатству человека. Ложь и разочарование.

Жанр повести. Особенности жанра.

Г. Баширов, «Туган ягым - яшел бишек» («Родимый край - зелёная колыбель») (отрывки). Образ жизни татарского народа. Духовное богатство человека, нравственные принципы. Изображение национальных традиций и обычаев. Автобиографизм повести. Фольклоризм в литературе.

М. Магдеев, «Без - кырык беренче ел балалары» («Мы - дети сорок первого года») (отрывки). Изображение трудностей военных и послевоенных лет. Образ подростка.

Роман. Жанровые особенности.

И. Гази, «Онытылмас еллар» («Незабываемые годы»). Проблематика романа. Система образов. Отражение славного пути страны в её историческом развитии.

Жанр драмы.

Т. Миннуллин, «Әлдермештән Әлмәндәр» («Старик Альмандар из Альдермыша»). Философские основы понятий жизни и смерти, ответственности перед обществом, честности, уважения к своему прошлому, вера в будущее. Образ сильного человека в произведении. Аллегория и условность. Конфликт как основа сюжета драматического произведения. Тип конфликта (внешний конфликт, внутренний конфликт, их взаимодействие).

Жанры лирики: пейзажная, философская, гражданская, интимная лирика).

Х. Туфан, «Агыла да болыт, агыла...» («Плывут облака»), «Кайсыгызның кулы җылы?» («У кого руки теплее»). Богатство и многообразие человеческих чувств и переживаний. Отношение поэта к родному языку.

Г. Тукай, «Җәйге таң хатирәсе» («Летняя заря»). Образы природы.

С. Хаким, «Бу кырлар, бу үзәннәрдә» («На этих лугах, в этих долинах»). Образ родного края, мифологизация образа родины. Чувство гордости и восхищения великими личностями татарского народа.

Г. Авзал, «Бу - Ватан» («Это - Родина»). Национальный образ народа.

Н. Арсланов, «Халкыма» («Моему народу»). Чувство гордости за свой народ, историю и культуру.

Р. Гаташ, «Татар китабы» («Татарская книга»). Исторические личности татарского народа. Трагизм их судьбы. Книга - духовное богатство, символ красоты и вечности.

Р. Файзуллин, «… Җыя кеше» («... Человек копит»). Смысл бытия. Сущность человека.

Р. Харис, «Кеше кайчан матур» («Чем красив человек»). Внутренняя красота человека.

М. Мирза, «Көздә бер мәл» («Одно мгновение осени»), «Моң» («Печаль»). Роль природы в раскрытии чувств и переживаний лирического героя. Долг перед родителями. Благословление родителей.

Г. Мурат, «Туган тел» («Родной язык»). Уважение к истории своего народа, чувство ответственности за сохранение родного языка.

Лиро-эпические жанры литературы.

Жанр поэмы. Особенности поэмы. Жанр стихотворения в прозе. Особенности жанра.

Р. Файзуллин, «Сәйдәш» («Сайдаш»). Поэма о жизни и творчестве известного татарского композитора С. Сайдашева. Противоречия в судьбе композитора.

Г. Кутуй, «Сагыну» («Ностальгия»). Чувства любви к Родине, гордости за свой народ, надежда и вера в благополучное возвращение, раскрывающие чувство тоски по родной земле.

Теория литературы.

Баит, рассказ, сюжет, элементы сюжета, композиция, повесть, художественная деталь, лирическое отступление, персонаж, повествователь, роман, драма, конфликт, ремарка, реплика, монолог, диалог, интимная лирика, пейзажная лирика, философская лирика, гражданская лирика, поэма, стихи в прозе (нэсер), импрессионизм.

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ В 8 КЛАССЕ

Устное народное творчество.

Дастаны. Художественное своеобразие дастана. Виды дастанов.

Дастан «Идегәй» («Идегей») как памятник устного народного творчества. Реальная основа произведения. Система образов в дастане. Изображение сложного пути народа через призму масштабных событий, судеб великих исторических личностей.

Художественные приёмы в литературном произведении.

Пейзаж в литературном произведении. Виды пейзажа. Функции пейзажа.

Г. Баширов, «Җидегән чишмә» («Семерица») (отрывки). Нравственные истоки, традиции, обычаи, национальные черты татарского народа. Картины природы родного края.

А. Баян, «Яшьлегемне эзлим» («Ищу молодость») (отрывки). Внутренний монолог героя. Картины природы. Смысловая сторона пейзажа.

Н. Арсланов, «Яз» («Весна»). Образ весенней природы. Функции пейзажа
в стихотворении.

Портрет как художественный приём. Функции портрета в произведении. Виды портретов: портрет-описание, портрет-сравнение, портрет-впечатление, психологический портрет.

Н. Фаттах, «Әтил суы ака торур» («Течёт река Итиль») (отрывки). Историческая действительность и вымысел. Образ жизни, традиции и обычаи народа. Портретная характеристика исторических персонажей.

Ф. Хусни, «Йөзек кашы» («Перстень»). Изображение перипетий в судьбе человека. Светлые лирические чувства героев произведения. Трагический финал любви. Особенности портрета литературных героев.

Ш. Зигангирова, «Татар кызына» («Татарской девушке»). Выразительные средства в портретной характеристике персонажа. Воспевание красоты татарской девушки.

Художественная деталь в литературном произведении. Функции художественной детали. Выделительная и психологическая виды художественной детали. Образы-вещи в литературном произведении.

Творчество А. Еники, «Әйтелмәгән васыять» («Невысказанное завещание»). Система образов. Проблематика повести. Потеря нравственных ориентиров
в обществе. Судьба татарской нации. Философское значение понятия «завещание». Образы-вещи в произведении. Художественная деталь в раскрытии идеи произведения.

Н. Думави, «Яшь ана» («Молодая мать»). Художественная деталь, символ. Роль художественной детали в характеристике героя.

Х. Туфан, «Каеннар сары иде» («Берёзы стали жёлтыми»). Образ ребёнка. Функции художественной детали в описании литературного образа.

Символ и литературное произведение. Типы символов в литературе. Художественный образ-символ.

Жизнь и творчество Ф. Яруллина. «Җилкәннәр җилдә сынала» («Упругие паруса») (отрывки). Судьба человека. Сила воли и сильный характер. Образ сильного человека. Символизм в произведении.

Роб. Ахметзянов, «Гомер китабы» («Книга жизни»). Размышления о духовном мире человека. Условные образы и символы, ассоциации.

Дардменд, «Кораб» («Корабль»). Изображение судьбы нации, народа
в образах корабля, бури, волны и пропасти. Связь человека со Вселенной, миром, единство с природой. Символическая образность в стихотворении.

Психологизм как единство литературных приёмов. Виды приёмов психологизма. Роль психологических приёмов в раскрытии литературных образов, идейного содержания произведения.

А. Еники, «Кем җырлады?» («Кто пел?»). Образ раненного лейтенанта, его чувства и переживания в последние моменты жизни. Образ татарской песни. Психологические приемы в рассказе.

Жизнь и творчество Г. Ибрагимова. «Яшь йөрәкләр» («Молодые сердца») (отрывки). Противоборство старого и нового. Система образов в произведении. Идеи свободы личности. Психологические элементы в романе.

Художественное время и пространство в литературном произведении (хронотоп). Виды художественного времени, типы пространства. Хронотопические образы.

Г. Исхаки, «Көз» («Осень»). Две героини, две судьбы. Философское значение названия повести. Художественные средства в раскрытии образов. Художественное время и пространство в повести.

Творчество А. Кутуя. «Тапшырылмаган хатлар» («Неотосланные письма»). Эпистолярный жанр в литературе. Проблема любви и создания семьи, её разрешение в повести. Отношение автора к образам Галии и Искандера. Романтическое изображение нового человека. Хронотопические образы.

М. Галиев, «Кичке сурәт» («Вечерний пейзаж»). Бинарные оппозиции в определении идеи произведения.

Теория литературы.

Дастан, пейзаж, портрет, художественная деталь, образы-вещи, собирательный образ, художественное время и пространство (хронотоп), психологизм, символизм, символический образ, эпистолярный стиль, исторический роман, романтизм, романтический образ.

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ В 9 КЛАССЕ

Литература как искусство слова. Своеобразие художественного отражения жизни в словесном искусстве. Периодизация татарской литературы.

История татарской литературы.

Средневековая тюрко-татарская литература. Литература XII - первой половины XIII веков. Особенности периода.

Кул Гали, «Кыйссаи Йосыф» («Сказание о Юсуфе»). Образы Юсуфа и Зулейхи. Сила любви. Идеи гуманизма и справедливости. Художественное своеобразие поэмы. Связь коранических сюжетов с татарской литературой.

Литература XIII - первой половины XV веков. Общая характеристика литературы данного периода.

С. Сараи, «Сөһәйл вә Гөлдерсен» («Сухайль и Гульдурсун»). Идейно-эстетическое содержание поэмы, художественное своеобразие. Противопоставление любви жестокости и несправедливости.

Татарская литература периода Казанского ханства. Особенности развития татарской литературы данного периода.

Кул Шариф, «Гафил торма» («Не будь неучем»). Дидактическое содержание, назидательность литературы. Единство религиозного и светского содержания. Роль знаний в жизни человека.

Татарская литература XVII века. Особенности развития татарской литературы XVII века. Суфийская литература. Нравственно-философское направление литературы.

М. Колый, Хикметы. Проблематика хикметов. Духовные переживания, нравственные устои лирического героя.

Татарская литература XVIII века. Особенности развития татарской литературы XVIII века. Сближение литературы с жизнью народа.

Г. Утыз Имяни, «Гыйлемнең өстенлеге турында» («О преимуществе знания»), «Егет булу турында» («О мужестве»), «Татулык турында» («О дружбе»). Назидательный характер произведений. Связь знания с трудом. Беседа о честности, справедливости, щедрости, терпении, воспитание нравственности с молодых лет.

Татарская литература XIX века. Особенности развития татарской литературы в XIX веке. Просветительское движение у татар. Становление реалистической поэзии. Тематика произведений.

Творчество Г. Кандалый. «Сәхипҗәмал» («Сахибджамал») (отрывок).

Прославление в поэме чувства великой любви. Описание красоты женщины. Взаимосвязь идейно-эстетических находок автора с развитием общественного сознания.

Жизнь и творчество К. Насыри. «Кырык бакча» («Сорок садов»). Нравственные качества. Духовная красота человека.

М. Акъегетзадэ Биография М. Акъегетзадэ. Повесть «Хисаметдин менла» («Хисаметдин менла»). Просветительские идеи в произведении. Проблема героя времени. Авторская позиция в создании образа главного героя. Просветительский реализм.

Татарская литература начала XX века. Особенности татарской литературы начала XX века. Приобщение татарской литературы к достижениям восточной, русской, европейской литературы, философии и культуры.

Жизнь и творчество Г. Тукая. Стихотворения «Милләткә» («К нации»), «Народные напевы» («Милли моңнар»). Чувства любви и уважения к своему народу, к нации. Глубина переживаний лирического героя о судьбе татарского народа. Отражение фольклорных мотивов в творчестве поэта.

Жизнь и творчество Дардменда. Стихотворения «Видагъ» («Расставание»), «Гөрләгән сулар» («Бурлящие воды»). Тема родины. Противопоставление Отчизны родному народу.

Жизнь и творчество С. Рамиева. «Таң вакыты» («На рассвете»), «Мин» («Я»). Переживания лирического героя за свой народ, желание видеть его свободным, образованным, прогрессивным. Особенности романтического героя.

Жизнь и творчество Г. Исхаки. Повесть «Сөннәтче бабай» («Суннатчи бабай»). Нравственные качества татарского народа.

Жизнь и творчество Ф. Амирхана. «Хәят» («Хаят»). Противостояние культов красоты, женственности, любви с консервативной нравственностью. Глубокий лиризм переживаний главной героини. Влияние среды на формирование мировоззрения героини. Система образов.

М. Файзи, «Галиябану». Традиционный любовный треугольник. Система образов в произведении. Конфликт. Трагическое разрешение конфликта.

Татарская литература 1920-1930-х годов. Особенности татарской литературы данного периода

Жизнь и творчество Х. Такташа. «Мәхәббәт тәүбәсе» («Раскаяние в любви»). Авторская позиция в отношении героев произведения. Отрицательное отношение автора к идее «свободной любви».

Татарская литература периода Великой Отечественной войны и послевоенного времени. Особенности татарской литературы данного периода.

Жизнь и творчество М. Джалиля. «Моабит дәфтәрләре» («Моабитская тетрадь»): «Җырларым» («Мои песни»), «Кичер, илем» («Прости, Родина»). История возвращения «Моабитских тетрадей» на родину поэта. Тема мужества и героизма. Чувства и переживания лирического героя. Поэтические приёмы в создании стихотворений.

Жизнь и творчество Ф. Карима. «Кыр казы» («Дикий гусь»). Чувство тоски по Родине, по родным и близким.

Татарская проза 1960-1980-х годов. Особенности татарской прозы данного периода.

А. Гилязов, «Өч аршын җир» («Три аршина земли»). Художественное осмысление национальных черт характера человека, находящегося вдали от Родины. Роль хронотопа дороги в раскрытии характера главного героя произведения.

Татарская лирика 1960-1980-х годов. Особенности татарской лирики данного периода.

Творчество Р. Файзуллина. «Нюанслар иле» («Страна нюансов»): «Чынлык» («Действительность»), «Вакыт» («Время), «Көзге яңгыр» («Осенний дождь»), «Язгы кәеф» («Весеннее настроение»). Философские размышления поэта о времени, истории, жизни.

Творчество Р. Хариса. «Ак сөлге» («Белое полотенце»). Проблема сохранения национальных традиций.

Творчество И. Юзеева. «Калдыр, аккош, каурыеңны» («Лебединое пёрышко»).

Татарская драматургия 1960-1980-х годов. Особенности татарской драматургии данного периода.

Творчество Т. Миннуллина. «Дуслар җыелган җирдә» («Когда собираются друзья»). Нравственные проблемы в произведении.

Татарская литература рубежа XX-XXI веков. Особенности развития татарской литературы данного периода.

И. Ихсанова, «Кеше булса…» («Если это человек...»). Смысл жизни, служение своей родине, своему народу. Благородные деяния во имя других людей.

Творчество Р. Миннуллина. «Һәйкәлләрне тыңлыйк!» («Что говорят памятники»). Гимн мужеству и героизму советского народа.

Развитие современной татарской литературы. Обзор. Мировой литературный процесс. Взаимосвязи между татарской, русской и зарубежной литературами.

А. Ахметгалиева, «Кайтаваз» («Эхо»). Отношения между матерью и детьми. Роль матери в жизни человека.

Р. Мухамметшин, «Август азагы» («Конец августа»), «Күктә кояш балкып-балкып яна» («А солнце в небе светит ярко-ярко»). Своеобразное раскрытие темы вечности в творчестве молодых писателей. Особенности в создании образа.

Теория литературы.

Литературный процесс, периоды развития литературы, религиозная литература, светская литература, дидактизм, хикметы, просветительский реализм, музыкальная драма, авторская позиция.

ПЛАНИРУЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ ПРОГРАММЫ ПО РОДНОЙ (ТАТАРСКОЙ) ЛИТЕРАТУРЕ НА УРОВНЕ ОСНОВНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В результате изучения родной (татарской) литературы на уровне основного общего образования у обучающегося будут сформированы следующие личностные результаты:

1) *гражданского воспитания:*

- готовность к выполнению обязанностей гражданина и реализации его прав, уважение прав, свобод и законных интересов других людей, активное участие в жизни семьи, образовательной организации, местного сообщества, родного края, страны, в том числе в сопоставлении с ситуациями, отражёнными в литературных произведениях;
- неприятие любых форм экстремизма, дискриминации, понимание роли различных социальных институтов в жизни человека, представление об основных правах, свободах и обязанностях гражданина, социальных нормах и правилах межличностных отношений в поликультурном и многоконфессиональном обществе, в том числе с опорой на примеры из родной (татарской) литературы;
- готовность к разнообразной совместной деятельности, стремление к взаимопониманию и взаимопомощи, в том числе с опорой на примеры из литературы; активное участие в школьном самоуправлении, готовность к участию в гуманитарной деятельности;

2) *патриотического воспитания:*

- осознание российской гражданской идентичности в поликультурном и многоконфессиональном обществе, проявление интереса к познанию родного (татарского) языка и родной (татарской) литературы, истории, культуры Российской Федерации, своего края в контексте изучения произведений татарской литературы, а также русской литературы;
- ценностное отношение к достижениям своей Родины - России, к науке, искусству, спорту, технологиям, боевым подвигам и трудовым достижениям народа, в том числе отражённым в художественных произведениях;

- уважение к символам России, государственным праздникам, историческому и природному наследию и памятникам, традициям разных народов, проживающих в родной стране, обращая внимание на их воплощение в татарской литературе;

3) *духовно-нравственного воспитания:*

- ориентация на моральные ценности и нормы в ситуациях нравственного выбора с оценкой поведения и поступков персонажей литературных произведений;
- готовность оценивать своё поведение и поступки, а также поведение и поступки других людей с позиции нравственных и правовых норм с учётом осознания последствий поступков;
- активное неприятие асоциальных поступков, свобода и ответственность личности в условиях индивидуального и общественного пространства;
- 4) *эстетического воспитания:*
- восприимчивость к разным видам искусства, традициям и творчеству своего и других народов, понимание эмоционального воздействия искусства, в том числе изучаемых литературных произведений;
- осознание важности художественной литературы и культуры как средства коммуникации и самовыражения;
- понимание ценности отечественного и мирового искусства, роли этнических культурных традиций и народного творчества;
- стремление к самовыражению в разных видах искусства;

5) *физического воспитания, формирования культуры здоровья и эмоционального благополучия:*

- осознание ценности жизни с опорой на собственный жизненный и читательский опыт, ответственное отношение к своему здоровью и установка на здоровый образ жизни (здоровое питание, соблюдение гигиенических правил, сбалансированный режим занятий и отдыха, регулярная физическая активность);
- осознание последствий и неприятие вредных привычек (употребление алкоголя, наркотиков, курение) и иных форм вреда для физического психического здоровья, соблюдение правил безопасности, в том числе правил безопасного поведения в интернет-среде;
- способность адаптироваться к стрессовым ситуациям и меняющимся социальным, информационным и природным условиям, в том числе осмысляя собственный опыт и выстраивая дальнейшие цели, умение принимать себя и других, не осуждая;

- умение осознавать эмоциональное состояние себя и других, опираясь
  на примеры из литературных произведений, умение управлять собственным эмоциональным состоянием, сформированность навыка рефлексии, признание своего права на ошибку и такого же права другого человека с оценкой поступков литературных героев;

6) *трудового воспитания:*

- установка на активное участие в решении практических задач (в рамках семьи, школы, города, края) технологической и социальной направленности, способность инициировать, планировать и самостоятельно выполнять такого рода деятельность;
- интерес к практическому изучению профессий и труда различного рода, в том числе на основе применения изучаемого предметного знания и знакомства
  с деятельностью героев на страницах литературных произведений;
- осознание важности обучения на протяжении всей жизни для успешной профессиональной деятельности и развитие необходимых умений для этого;
- готовность адаптироваться в профессиональной среде; уважение к труду
  и результатам трудовой деятельности, в том числе при изучении произведений татарского фольклора и литературы, осознанный выбор и построение индивидуальной траектории образования и жизненных планов с учётом личных
  и общественных интересов и потребностей;

7) *экологического воспитания:*

- ориентация на применение знаний из социальных и естественных наук
  для решения задач в области окружающей среды, планирования поступков и оценки их возможных последствий для окружающей среды;
- повышение уровня экологической культуры, осознание глобального характера экологических проблем и путей их решения;
- активное неприятие действий, приносящих вред окружающей среде, в том числе сформированное при знакомстве с литературными произведениями, поднимающими экологические проблемы;
- осознание своей роли как гражданина и потребителя в условиях взаимосвязи природной, технологической и социальной среды, готовность к участию
  в практической деятельности экологической направленности;

8) *ценности научного познания:*

- ориентация в деятельности на современную систему научных представлений
  об основных закономерностях развития человека, природы и общества, взаимосвязях человека с природной и социальной средой с опорой на изученные
  и самостоятельно прочитанные литературные произведения;

- овладение языковой и читательской культурой как средством познания мира;
- овладение основными навыками исследовательской деятельности с учётом специфики литературного образования, установка на осмысление опыта, наблюдений, поступков и стремление совершенствовать пути достижения индивидуального и коллективного благополучия;

9) *обеспечение адаптации обучающегося к изменяющимся условиям социальной и природной среды:*

- освоение обучающимися социального опыта, основных социальных ролей, соответствующих ведущей деятельности возраста, норм и правил общественного поведения, форм социальной жизни в группах и сообществах, включая семью, группы, сформированные по профессиональной деятельности, а также в рамках социального взаимодействия с людьми из другой культурной среды, изучение и оценка социальных ролей персонажей литературных произведений;
- способность во взаимодействии в условиях неопределённости, открытость опыту и знаниям других, способность действовать в условиях неопределённости, повышать уровень своей компетентности через практическую деятельность, в том числе умение учиться у других людей, осознавать в совместной деятельности новые знания, навыки и компетенции из опыта других;
- навык выявления и связывания образов, способность формирования новых знаний, в том числе способность формулировать идеи, понятия, гипотезы об объектах и явлениях, в том числе ранее неизвестных, осознавать дефициты собственных знаний и компетентностей, планировать своё развитие;
- умение оперировать основными понятиями, терминами и представлениями в области концепции устойчивого развития;
- умение анализировать и выявлять взаимосвязи природы, общества и экономики;
- умение оценивать свои действия с учётом влияния на окружающую среду, достижений целей и преодоления вызовов, возможных глобальных последствий;
- способность осознавать стрессовую ситуацию, оценивать происходящие изменения и их последствия, опираясь на жизненный и читательский опыт, воспринимать стрессовую ситуацию как вызов, требующий контрмер, оценивать ситуацию стресса, корректировать принимаемые решения и действия, формулировать и оценивать риски и последствия, формировать опыт, уметь находить позитивное в произошедшей ситуации, быть готовым действовать в отсутствии гарантий успеха.

В результате изучения родной (татарской) литературы на уровне основного общего образования у обучающегося будут сформированы познавательные универсальные учебные действия, коммуникативные универсальные учебные действия, регулятивные универсальные учебные действия, умение совместной деятельности.

У обучающегося будут сформированы следующие базовые логические действия как часть познавательных универсальных учебных действий:

- выявлять и характеризовать существенные признаки объектов (художественных и учебных текстов, литературных героев и другие) и явлений (литературных направлений, этапов историко-литературного процесса);
- устанавливать существенный признак классификации и классифицировать литературные объекты по существенному признаку, устанавливать основания для их обобщения и сравнения, определять критерии проводимого анализа;
- с учётом предложенной задачи выявлять закономерности и противоречия в рассматриваемых литературных фактах и наблюдениях над текстом, предлагать критерии для выявления закономерностей и противоречий;
- выявлять дефициты информации, данных, необходимых для решения поставленной учебной задачи;
- выявлять причинно-следственные связи при изучении литературных явлений и процессов, делать выводы с использованием дедуктивных и индуктивных умозаключений, умозаключений по аналогии, формулировать гипотезы об их взаимосвязях;
- самостоятельно выбирать способ решения учебной задачи при работе с разными типами текстов (сравнивать несколько вариантов решения, выбирать наиболее подходящий с учётом самостоятельно выделенных критериев).

У обучающегося будут сформированы следующие базовые исследовательские действия как часть познавательных универсальных учебных действий:

- использовать вопросы как исследовательский инструмент познания в литературном образовании;
- формулировать вопросы, фиксирующие разрыв между реальным и желательным состоянием ситуации, объекта, и самостоятельно устанавливать искомое и данное;
- формировать гипотезу об истинности собственных суждений и суждений других, аргументировать свою позицию, мнение;
- проводить по самостоятельно составленному плану небольшое исследование по установлению особенностей литературного объекта изучения, причинно-следственных связей и зависимостей объектов между собой;
- оценивать на применимость и достоверность информацию, полученную в ходе исследования (эксперимента);
- самостоятельно формулировать обобщения и выводы по результатам проведённого наблюдения, опыта, исследования; владеть инструментами оценки достоверности полученных выводов и обобщений;

- прогнозировать возможное дальнейшее развитие событий и их последствия в аналогичных или сходных ситуациях, а также выдвигать предположения об их развитии в новых условиях и контекстах, в том числе в литературных произведениях.

У обучающегося будут сформированы следующие умения работать с информацией как часть познавательных универсальных учебных действий:

- применять различные методы, инструменты и запросы при поиске и отборе литературной и другой информации или данных из источников с учётом предложенной учебной задачи и заданных критериев;
- выбирать, анализировать, систематизировать и интерпретировать литературную и другую информацию различных видов и форм представления;
- находить сходные аргументы (подтверждающие или опровергающие одну и ту же идею, версию) в различных информационных источниках;
- самостоятельно выбирать оптимальную форму представления литературной и другой информации и иллюстрировать решаемые учебные задачи несложными схемами, диаграммами, иной графикой и их комбинациями;
- оценивать надёжность литературной и другой информации по критериям, предложенным учителем или сформулированным самостоятельно;
- эффективно запоминать и систематизировать эту информацию.

У обучающегося будут сформированы следующие умения общения как часть коммуникативных универсальных учебных действий:

- воспринимать и формулировать суждения, выражать эмоции в соответствии с условиями и целями общения, выражать себя (свою точку зрения) в устных и письменных текстах;
- распознавать невербальные средства общения, понимать значение социальных знаков, знать и распознавать предпосылки конфликтных ситуаций, находя аналогии в литературных произведениях, смягчать конфликты, вести переговоры;
- понимать намерения других, проявлять уважительное отношение к собеседнику и корректно формулировать свои возражения, в ходе учебного диалога и (или) дискуссии задавать вопросы по существу обсуждаемой темы и высказывать идеи, нацеленные на решение учебной задачи и поддержание благожелательности общения; сопоставлять свои суждения с суждениями других участников диалога, обнаруживать различие и сходство позиций;

- публично представлять результаты выполненного опыта (литературоведческого эксперимента, исследования, проекта);
- самостоятельно выбирать формат выступления с учётом задач презентации и особенностей аудитории и в соответствии с ним составлять устные и письменные тексты с использованием иллюстративных материалов.

У обучающегося будут сформированы следующие умения самоорганизации как части регулятивных универсальных учебных действий:

- выявлять проблемы для решения в учебных и жизненных ситуациях, анализируя ситуации, изображённые в художественной литературе;
- ориентироваться в различных подходах принятия решений (индивидуальное, принятие решения в группе, принятие решений группой);
- самостоятельно составлять алгоритм решения учебной задачи (или его часть), выбирать способ решения учебной задачи с учётом имеющихся ресурсов и собственных возможностей, аргументировать предлагаемые варианты решений;
- составлять план действий (план реализации намеченного алгоритма решения) и корректировать предложенный алгоритм с учётом получения новых знаний об изучаемом литературном объекте;
- делать выбор и брать ответственность за решение.

У обучающегося будут сформированы следующие умения самоконтроля, эмоционального интеллекта, принятия себя и других как части регулятивных универсальных учебных действий:

- владеть способами самоконтроля, самомотивации и рефлексии в литературном образовании;
- давать адекватную оценку учебной ситуации и предлагать план её изменения;
- учитывать контекст и предвидеть трудности, которые могут возникнуть при решении учебной задачи, адаптировать решение к меняющимся обстоятельствам;
- объяснять причины достижения (недостижения) результатов деятельности, давать оценку приобретённому опыту, уметь находить позитивное в произошедшей ситуации;
- вносить коррективы в деятельность на основе новых обстоятельств и изменившихся ситуаций, установленных ошибок, возникших трудностей, оценивать соответствие результата цели и условиям;
- различать, называть и управлять собственными эмоциями и эмоциями других;
- выявлять и анализировать причины эмоций;
- ставить себя на место другого человека, понимать мотивы и намерения другого, анализируя примеры из художественной литературы;

- регулировать способ выражения своих эмоций;
- осознанно относиться к другому человеку, его мнению, размышляя над взаимоотношениями литературных героев;
- признавать своё право на ошибку и такое же право другого;
- принимать себя и других, не осуждая;
- проявлять открытость себе и другим;
- осознавать невозможность контролировать всё вокруг.

У обучающегося будут сформированы следующие умения совместной деятельности:

- понимать и использовать преимущества командной (парной, групповой, коллективной) и индивидуальной работы при решении конкретной проблемы на уроках родной (татарской) литературы, обосновывать необходимость применения групповых форм взаимодействия при решении поставленной задачи;
- принимать цель совместной учебной деятельности, коллективно строить действия по её достижению: распределять роли, договариваться, обсуждать процесс и результат совместной работы;
- уметь обобщать мнения нескольких людей, проявлять готовность руководить, выполнять поручения, подчиняться;
- планировать организацию совместной работы на уроке родной (татарской) литературы, определять свою роль (с учётом предпочтений и возможностей всех участников взаимодействия), распределять задачи между членами команды, участвовать в групповых формах работы (обсуждения, обмен мнений, «мозговые штурмы» и иные);
- выполнять свою часть работы, достигать качественного результата по своему направлению и координировать свои действия с другими членами команды;
- оценивать качество своего вклада в общий результат по критериям, сформулированным участниками взаимодействия на литературных занятиях;
- сравнивать результаты с исходной задачей и вклад каждого члена команды в достижение результатов, разделять сферу ответственности и проявлять готовность к предоставлению отчёта перед группой.

Предметные результаты изучения родной (татарской) литературы.

К концу обучения в 5 классе обучающийся научится:

- выразительно читать вслух и наизусть произведения, их фрагменты в рамках программы (правильно передавать эмоциональное содержание произведения, точно воспроизводить стихотворный ритм);

- формулировать собственное отношение к произведениям родной татарской литературы, уметь их оценивать, обосновывать свои суждения с опорой на текст;
- различать основные жанры фольклора и художественной литературы (миф, фольклорная и литературная сказка, загадка, пословица, поговорка, предание, легенда, баит, дастан, басня, рассказ, повесть, лирическое стихотворение, пьеса); отличать прозаические тексты от поэтических;
- эмоционально откликаться на прочитанное, делиться впечатлениями о произведении;
- определять и формулировать тему, основную мысль прочитанных произведений;
- задавать вопросы по содержанию произведений;
- участвовать в обсуждении прочитанного;
- характеризовать литературного героя, создавать его словесный портрет на основе авторского описания и художественных деталей, оценивать его поступки;
- пересказывать художественный текст (подробно, кратко);
- составлять простой план художественного произведения;
- использовать изученные теоретико-литературные понятия при анализе художественного текста (образ, эпос, лирика, драма, тема, идея, юмор и другие);
- создавать собственный письменный текст: давать развёрнутый ответ на вопрос (объёмом не менее 20-30 слов), связанный со знанием и пониманием литературного произведения.

Предметные результаты изучения родной (татарской) литературы.

К концу обучения в 6 классе обучающийся научится:

- выразительно читать вслух и наизусть произведения, их фрагменты в рамках программы;
- определять и формулировать тему, идею, проблематику прочитанных произведений;
- характеризовать литературного героя, создавать его словесный портрет на основе авторского описания и художественных деталей; сопоставлять персонажей одного произведения по сходству и контрасту;
- участвовать в беседе о прочитанном, в том числе используя информацию о жизни и творчестве писателя;
- формулировать свою точку зрения и понимать смысл других суждений;

- пересказывать художественный текст, используя разные виды пересказа (подробный, краткий, выборочный, творческий); составлять простой план художественного произведения, в том числе цитатный;
- интерпретировать литературное произведение;
- использовать изученные теоретико-литературные понятия при анализе художественного текста (образ автора, проблема, характер, тип, метафора, гипербола и другие);
- писать сочинение по личным впечатлениям, по картине, по предложенной литературной тематике (с опорой на одно произведение).

Предметные результаты изучения родной (татарской) литературы.

К концу обучения в 7 классе обучающийся научится:

- выразительно читать вслух и наизусть произведения, их фрагменты в рамках программы;
- определять и формулировать проблемы прочитанных произведений;
- соотносить содержание и проблематику художественных произведений;
- характеризовать литературного героя, его внешность и внутренние качества, поступки и отношения с другими героями;
- анализировать произведение, используя изученные теоретико- литературные понятия при анализе художественного текста (рассказ, повесть, роман, жанры лирики, комедия, драма, сюжет, диалог, монолог, композиция и другие);
- определять род и жанр литературного произведения;
- выявлять характер конфликта в произведении;
- определять стадии развития действия в эпическом произведении;
- писать сочинения по предложенной литературной тематике (с опорой на одно произведение).

Предметные результаты изучения родной (татарской) литературы.

К концу обучения в 8 классе обучающийся научится:

- определять и формулировать тематику, проблематику и идейное содержание прочитанных произведений;
- анализировать литературное произведение; определять род и жанр литературного произведения на основе анализа важнейших особенностей его содержания и формы; характеризовать в произведениях конфликт (внешний и внутренний);
- определять роль художественной детали, выявлять её художественную функцию;

- характеризовать особенности строения сюжета и композиции; определять стадии развития действия в художественных произведениях;
- передавать свои впечатления от лирического стихотворения; определять средства передачи выраженного в нём настроения;
- определять роль пейзажа и интерьера в произведении;
- определять элементы психологизма в литературном произведении;
- выявлять языковые особенности произведения; определять в тексте художественные средства и характеризовать их роль в литературном произведении;
- участвовать в дискуссии о прочитанном, формулировать свою точку зрения, аргументированно её отстаивать, понимать смысл других суждений;
- использовать изученные теоретико-литературные понятия при анализе художественного текста (пейзаж, портрет, символ, художественная деталь, психологизм, хронотоп и другие);
- писать сочинение по предложенной литературной тематике (с опорой на одно произведение или несколько произведений одного писателя).

Предметные результаты изучения родной (татарской) литературы.

К концу обучения в 9 классе обучающийся научится:

- соотносить содержание и проблематику художественных произведений со временем их написания и отображённой в них эпохой; выделять основные этапы историко-литературного процесса;
- знать факты из биографии писателя и сведения об историко-культурном контексте его творчества;
- характеризовать особенности строения сюжета и композиции, конфликта;
- выявлять в художественном произведении и различать позиции героев, повествователей;
- воспринимать литературное произведение как художественное высказывание автора, выявлять авторскую позицию;
- использовать изученные теоретико-литературные понятия при анализе художественного текста (литературный процесс, периоды развития литературы, авторская позиция и другие);
- писать сочинение по предложенной литературной тематике (с опорой на одно или несколько произведений одного писателя, произведения разных писателей).

ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРУ

5 класс – 34 сәгать (татар телендә белем бирү мәктәпләренә)

№	Тема	Эчтәлек	Сәг. саны	Укучылар эшчәнлегенең төп төрләре
1	Мифлар (2 сәгать)	Иялəр – мифик образлар (Татар халык мифлары. «Җил иясе җил чыгара» мифы)	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп мифларны уку. Фольклор әсәренең тексты белән эшләү: мифларны һәм мифик образларны анализлау, мифларның тема һәм проблемаларын билгеләү, төп фикерен ачыклау. Әдәби-теоретик төшенчәне үзләштерү
		Тавык турында да миф бар (Мифларның килеп чыгышы, аларны классификацияләү. «Тавык» мифы)	1	
Халык авыз иҗаты				
2	Әкиятләр (5 сәгать)	Әкиятләрдә дә хакыйкать бар (Халык байлыгы буларак татар халык авыз иҗаты. Әкиятләр. «Хәйләкәр төлке» әкияте)	1	Уку: текстны сәнгатьле уку. Әдәби әсәрне интерпретацияләү: рольләр буенча уку. Фольклор әсәре тексты белән эшләү: укыган әкиятнең эчтәлегенә кагылышлы сорауларга җавап бирү, текстагы вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, әсәр героена бәя бирү. Текстны сөйләү: план буенча сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: әкиятләрне төрләргә аеру, халык әкиятләренә хас үзенчәлекләрне, сәнгати алымнары ачыклау; халык авыз иҗаты турында күзаллау формалаштыру, халык иҗаты әсәрләренең үзенчәлекләрен аңлау. Проект эше: проект эшен башкару өчен кирәкле материалны җыю һәм системага салу, фикер алышу, чыгыш ясау.
		Кемнән үрнәк алырга? (Татар халык әкияте «Өч кыз»)	1	
		Каршына Ак бүре килеп чыккан... (Татар халык әкияте «Ак бүре»)	1	
		Тылсымның көче нәрсәдә? (Татар халык әкияте «Ак бүре»)	1	
		Әкияткә рәсем ясау җиңелме? (Проект эше: «Татар халык әкиятләренә рәсемнәр ясаучы рәссам-иллюстраторлар» / «Татар халык әкиятләренә иллюстрацияләр» альбомын төзү)	1	
3	Легендалар һәм риваятьләр	Хыял һәм чынбарлык (Татар халык легендалары. «Зөһрә кыз», «Кәккүк каян	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп риваятьләрне һәм легендаларны уку.

	(2 сәгать)	барлыкка килгән» легендалары)		Риваятьләр һәм легендаларның эчтәлеген сөйләү. Уку-укыту әңгәмәсе: сорауларга җаваплар бирү, тарихи вакыйгаларның һәм мифологик образларның легендаларда, риваятьләрдә ничек чагылуын һәм аларның вазифасын билгеләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: легенда, риваять төшенчәләрен үзләштерү, риваять һәм легенда жанры үзенчәлекләрен билгеләү, риваятьләрнең легендалардан аермаларын ачыклау
		Хәтер – киләчәк сакчысы (Риваятьләр. «Шәһәр нигә Казан дип аталган», «Тургай моңы» риваятьләре)	1	
4	Татар халык авыз иҗатының кече жанрлары (4 сәгать)	Табышмак – тапкырлар уены (Татар халык авыз иҗатының кече жанрлары. Табышмаклар)	1	Тыңлау: сөйләмне ишетеп, тыңлап аңлау, таныш булмаган сүзләрнең мәгънәләрен ачыклау. Фольклорның кече жанрларын һәм алар арасындагы аермаларны билгеләү. Фольклор әсәренең тексты белән эшләү: текстлардагы образлар системасы билгеләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: табышмаклар, мәкальләр, әйтемнәр төшенчәләрен үзләштерү, мәкальләрнең, табышмакларның төп жанр үзенчәлекләрен билгеләү. Күнегү: мәкальләр һәм әйтемнәрне язма һәм телдән сөйләмдә куллану. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү өчен булган сорауларга телдән җавап бирү. Тикшерү эше: контроль эшне башкару (тест)
		Кемнең теленә сандугач кунган? (Мәкаль һәм әйтемнәр)	1	
		Әйтем – сөйләмнең бизәге, мәкаль – сөйләмнең җиләге (Мәкаль һәм әйтемнәр)	1	
		Үткән материалны кабатлау. Контроль эш.	1	
Татар әдәбияты				
5	Әдәби әкият (автор әкияте)	Әкиятне кем иҗат итә? (Әдәби әкият. Г. Тукай «Шүрәле»)	1	Уку: әкиятләрне мәгънәләрен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәренең тексты белән эшләү: әсәр текстын бүлү һәм

	(2 сәгать)	Матурлык һәм батырлык (Г. Тукайның «Шүрәле» әкияте)	1	аңлауны ачыклый торган сорауларга җаваплар бирү, текстка таянып үз фикерләрен нигезләү. Әсәр героена бәя: автор сурәтләвенә нигезләнеп, телдән, геройның портретын тасвирлау. Текстны сөйләү: план буенча әсәрнең эчтәлеген сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: әдәби әкиятнең жанр үзенчәлекләрен билгеләү, әдәби әкиятләрдәге халык авыз иҗаты традицияләрен, мотивларын, образларын ачыклау. Сәнгатьле уку: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү
6	Проза (6 сәгать)	Һәр гамәлнең үзе кала (Эпик әсәр үзенчәлекләре. Хикәя жанры. Ф. Яруллинның «Кояштагы тап» хикәясе)	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: текстның исеме, рәсемнәр, ачкыч сүзләр аша әсәрнең эчтәлеген фаразлау, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү. Үз карашын формалаштыру һәм дәлилләү. Әсәр героена бәя: аның гамәлләрен бәяләү. Текстны сөйләү: җентекләп сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: хикәянең жанр үзенчәлекләрен ачыклау. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Иҗади эш: сочинение язу
		Яхшылык итсәң үзеңә кайтыр (Ф. Яруллинның «Зәңгәр күлдә ай коена» хикәясе)	1	
		Кеше нинди була? (Дәрдемәнднең «Богдай» хикәясе)	1	
		Урман кызы ак томан сыман... (Г. Сабитовның «Урман кызы Таңсылу» хикәясе_	1	
		Күңелендә юкның күзе юк (Г. Сабитовның «Урман кызы Таңсылу» хикәясе)	1	
		Үткән теманы кабатлау. Иҗади эш: шәхси кичерешләргә нигезләнеп инша язу	1	
7	Мәсәл (2 сәгать)	Эш сөйгәнне ил сөя (Мәсәл жанры. Г. Тукай. «Умарта корты һәм чебеннәр»)	1	Уку: текстны мәгънәләрен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: исемнең эчтәлек белән бәйләнешен табу,

		Яшь акылның тәҗрибәсе аз (Ә. Исхакның «Карт имән белән яшь егет» мәсәле)	1	укылган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү. Әсәр героена бәя. Рәсемнәр һәм иллюстрацияләр буенча сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: мәсәлнең жанр үзенчәлекләрен билгеләү
8	Лирик әсәрләр (8 сәгать)	Туган җирдә һәр нәрсә изге (Лирик әсәр үзенчәлекләре. Г. Тукай. «Пар ат»)	1	Уку: шигырь текстын мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: укыган шигырьнең эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү, шигъри әсәрләрдәге хис-тойгы тудыру чараларын бәяләү. Текстны сөйләү: укылган эпизодлар һәм өлешләр буенча сүзләр ярдәмендә сурәт тудыру (тасвирлама сөйләм). Шигъри сөйләмнең чәчмә сөйләмнән аермасын билгеләү. Сәнгатьле уку: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Иҗади эш: рәсемгә карап хикәя төзү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Батырлыкка чәчәкләр дә баш ия (М. Җәлилнең тормыш юлы һәм иҗаты. «Кызыл ромашка» шигыре)	1	
		Эшең калсын мең яшәрлек имән булып (М. Җәлилнең «Имән» шигыре)	1	
		«Мин түз чүкмәм, катыйль, минең алда» М. Җәлил (Иҗади эш: Х. Якуповның «Хөкем алдыннан» картинасы буенча хикәя төзү)	1	
		Дөнья кайчан матур? (М. Әгъләмов. «Матурлык минем белән», Г. Афзал «Матурлык эзлим»)	1	
		Балачак хыялы (Р. Миңнуллин. «Әни, мин көчек күрдем», «Олы булсам...»)	1	
		Дөреслек без күрә алганнан зуррак була аламы? (Ш. Галиев. «Һәркем әйтә дөресен»)	1	
		Рәхмәтне саныйлармы? (Ш. Галиевнең «Тагын бер «рәхмәт» шигыре) Үткән теманы кабатлау	1	
9	Драма әсәрләре (2 сәгать)	Син әкият яратасыңмы? (Драма әсәрләре. Т. Миңнуллин. «Гафият турында әкият»)	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәрне интерпретацияләү: рольләр буенча уку. Уку-укыту әңгәмәсе: укыган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, үз фикерен булдыру, сөйләү өчен мөстәкыйль рәвештә план төзү.
		Әкият хакыйкатькә якынайта	1	

		(Т. Миңнуллинның «Гафият турында әкият»е)		Әдәби әсәрнең тексты белән эшләү: вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, әсәр геройлары турында фикер йөртү. Текстны сөйләү: кыскача сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: драма әсәренең жанр үзенчәлекләрен билгеләү.
10	Нәтиҗәләр чыгару (1 сәгать)	Үткән материалны кабатлау. Контроль эш. Нәтиҗәләр чыгару.	1	Комплекслы кабатлау. Гомумиләштерү, сорауларга җаваплар бирү. Контроль тест биремнәрен үтәү.

6 класс – 34 сәгать (татар телендә белем бирү мәктәпләренә)

	Тема	Эчтәлек	Сәг. саны	Укучылар эшчәнлегенең төп төрләре
Кереш				
1	Гимн (1 сәгать)	Гимн. Россия гимны, Татарстан гимны.	1	Дәреслек белән танышу, аның белән эшләү тәртибен үзләштерү. Гимннарның текстын тыңлау һәм уку. Уку: интонация белдерү чараларын сайлау һәм куллану
Татар халык авыз иҗаты				
2	Татар халык җырлары (3 сәгать)	Җыр – моң да, тарих та ул (Татар халык җырлары, аларны классификацияләү. Татар халык җыры «Иске кара урман»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Фольклор әсәренең тексты белән эшләү: укыган җыр текстларының эчтәлеге буенча бирелгән сорауларга җаваплар бирү, халык җырларына хас булган сәнгать алымнарын ачыклау. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: фольклор әсәрләренең үзенчәлекләрен аңлау, җыр жанрының үзенчәлекләрен билгеләү. Проект эше: проект эшен башкару өчен материал җыю һәм системалаштыру, фикер алышу, эшне башкару, чыгыш ясау. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Җыр – халкыбызның рухи юлдашы (Татар халык җырларының поэтик үзенчәлекләре. «Гөлҗамал», «Татарстан кызлары»)	1	
		«Җыр күңеллегә куаныч, күңелсезгә юаныч» (Проект эшен яклау)	1	

Татар әдәбияты				
3	Лирик әсәрдә образ тудыру алымнары (10 сәгать)	Иң изге хис – туган җиргә (Лирик әсәрдә образ. Р. Рәкыйпов. «Мин яратам сине, Татарстан»)	1	Уку: шигырьнең мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: эчтәлек буенча сорауларга җаваплар бирү, үз карашын булдыру һәм башкалар әйткән фикерләрнең мәгънәләрен аңлау. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укыган әсәрнең темасын, идеясен, проблемаларын билгеләү, лирик геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү, шигъри әсәрләрдәге хис-тойгы тудыру чараларын бәяләү. Тематикасы буенча якын шигырьләрне чагыштыру. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Сәнгатьле уку: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Иҗади эше: картина буенча сочинение язу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
		Тау башына салынгандыр безнең авыл (Г. Тукай. «Туган авыл»)	1	
		Туган җирнең төсе нинди? (Ф. Яруллин. «Туганягы кирәк кешегә», Р. Вәлиева. «Гүзәл җирем»)	1	
		Кеше әйткән аваз, һәрбер сүз илаһи бит, изге (Дәрдемәнд. «Кил, өйрән», Р. Фәйзуллин. «Туган тел турында бер шигырь»)	1	
		Гимнга лаек һөнәрләр (Р. Фәйзуллин. «Гадиләргә гимн»)	1	
		Укытучы – һәркемнең юлдашы, һәр эшнең юл башы (Ф. Яруллин. «Сез иң гүзәл кеше икәнсез»)	1	
		Дәһшәтле утка керәмен... (Ф. Кәрим. «Ватаным өчен», «Сибәли дә сибәли»)	1	
		«Фашист самолеты очып үтте» (Иҗади эш: А. Пластовның «Пролетел фашистский самолет» («Фашист самолеты очып үтте») картинасы буенча инша)	1	
		Бәлеш нинди хисне белдерә? (Ш. Галиев. «Пәрәмәч» («Перемяч»)	1	
		Иң матур хәтирә, иң якты хис (Һ. Такташ. «Әй, җырлыйсы килә шушы җырны»)	1	
4	Фантастика әсәрләрендә образлар	Хыял дөньясы чынбарлыкка якынмы? (Фантастика әсәрләрендә образлар системасы. К. Насыйриның	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: әсәрнең темасын һәм проблемасын билгеләү, төп фикерен ачыклау, бер әсәрдәге

	системасы (2 сәгать)	«Әбугалисина» повесте)		капма-каршы холыклы геройларны чагыштыру. Әдәби-теоретик төшенчәне үзләштерү. Виртуаль экскурсиядә катнашу
		Иң зур хезмәт – үз халкыңа хезмәт («Әбугалисина» повесте. К. Насыйриның тормыш юлы һәм иҗаты)	1	
5	Аллегорик образлылык (2 сәгать)	Кояшны капларлык ялган (Шартлылык һәм аллегорик образлылык. Г. Рәхим. «Яз әкиятләре»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: әсәрнең темасын һәм проблемасын билгеләү, төп фикерен ачыклау, бер әсәрдәге капма-каршы холыклы геройларны чагыштыру. Әдәби-теоретик төшенчәне үзләштерү. Виртуаль экскурсиядә катнашу
		Нык ихтыярга күкләр буйсына (И. Гази. «Кояш артыннан киткән тургай»)	1	
6	Автобиографик әсәрләрдә образлар системасы үзенчәлекләре (3 сәгать)	Үзем турында үзем (Г. Тукайның тормыш юлы һәм иҗаты. Г. Тукай. «Исемдә калганнар» (өзек)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: укылган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, язучының тормышы һәм иҗаты турындагы мәгълүматны да исәпкә алып укылган әсәр турында сөйләшүдә катнашу. Әдәби әсәр тексты белән эш: әсәр героена бәя бирү, сөйләмгә мөнәсәбәтен белдерү чараларын сайлау һәм куллану, әсәр геройларына карата үз мөнәсәбәтеңне анализлау һәм белдерү. Текстны сөйләп бирү: кыскача сөйләү. Хикәяләү: телдән сурәт тудыру. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү
		Иң авыр һәм иң кадерле мизгелләр (Г. Тукай. «Исемдә калганнар» (өзек)	1	
		Үткән теманы кабатлау. Кечкенә Апуш һәм Сәгъди абзый (Иҗади эш: Л. Фәттаховның «Кечкенә Апуш һәм Сәгъди абзый» картинасы буенча сөйләм үстерү)	1	
7	Биографик әсәрләрдә образлар системасы (2 сәгать)	Шул вакытта мин китап алам (Ә. Фәйзинең «Тукай» романында образлылык тудыру чаралары)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әсәр героена бәя бирү: автор тасвирламасы һәм сәнгати детальләр нигезендә телдән геройның портретын тудыру. Укыган әсәр проблемасын формалаштыру. Текстны сөйләү: кыскача һәм җентекләп сөйләү. Әңгәмәдә катнашу. Текст буенча сораулар төзү
		Җырлап торам, торган җирем тар булса да (Ә. Фәйзи. «Тукай»)	1	

8	Хикәя һәм повесть жанрларында образлылык (7 сәгать)	Бер мәхәббәтнең тарихы (Г. Ибраһимованың тормыш юлы һәм иҗаты. Г. Ибраһимов. «Алмачуар»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку-укыту әңгәмәсе: укылган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, язучының тормышы һәм иҗаты турындагы мәгълүматны да исәпкә алып укылган әсәр турында сөйләшүдә катнашу. Әсәр героена бәя: автор тасвирламасы һәм сәнгати детальләр ярдәмендә телдән геройның портретын тудыру, анализлау һәм әсәр геройларына үз мөнәсәбәтен белдерү. Тексты сөйләү: кыскача сөйләү. Хикәяләү: телдән сурәт тудыру (тасвирлама сөйләм). Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Максатыңа ирешү бәхетле итәме? (Хикәя жанрында образлар системасы. Г. Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясе)	1	
		Мәңгелек агышында Чишмә һәм Умырзая (Р. Мөхәммәдиевнең «Беренче умырзая» повестенда образлар системасы)	1	
		Туган җирдә яшәү – зур бәхет (Р. Мөхәммәдиевнең «Беренче умырзая» повесте)	1	
		Матурлык – рухи халәт ул (Ә. Еники. «Матурлык»)	1	
		Хисләрнең дә үз йөзе, үз төс бар (Ә. Еники. «Матурлык»)	1	
		Намусыңны яшьтән ук сакла (М. Галиев. «Җиңәсем килде»). Үткән материалны кабатлау	1	
9	Лиро-эпик әсәрләрдә образлар системасы (1 сәгать)	Батырлык кечкенә булмый (Лиро-эпик әсәрләрдә образлар системасы. М. Җәлил. «Сандугач һәм чишмә» балладасы)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: эчтәлек буенча сорауларга җаваплар бирү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү, балладада хис-тойгы тудыру чараларын бәяләү
10	Драма әсәрләрендә образлар системасы үзенчәлекләре (2 сәгать)	Сәхнә – тормышның көзгесе (Драма әсәрләрендә образлар системасы үзенчәлекләре. Г. Камал. «Беренче театр»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәрне интерпретацияләү: рольләр буенча уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: текстның исеме, рәсемнәр, ачкыч сүзләр аша әсәрнең эчтәлеген фаразлау, укыган әсәрнең темасын, идеясен, проблемаларын билгеләү, эчтәлеге буенча бирелгән сорауларга җаваплар бирү, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, әсәр героена бәя бирү:
		Биби көләме, көлдерәме? (Көлкеле образлар тудыру алымнары. Г. Камалның «Беренче театр»	1	

		комедиясе)		анализлау һәм әсәр геройларына үз мөнәсәбәтен белдерү. Текстны сөйләү: кыскача сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәне үзләштерү. Иҗади эш: сочинение язу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
11	Нәтиҗәләр чыгару (1 сәгать)	Нәтиҗәләр чыгару. Контроль эш.	1	Комплекслы кабатлау. Контроль тест биремнәрен үтәү. Үтелгәннәрне гомумиләштерү, сорауларга җаваплар бирү

7 класс – 34 сәгать (татар телендә белем бирү мәктәпләренә)

№	Тема	Эчтәлек	Сәг. саны	Укучыларның төп эшчәнлек төрләре
Халык авыз иҗаты				
1	Татар фольклорының оригиналь жанры – бәет (1 сәгать)	Шатлыкта – нур тама, кайгыда – моң ага (Татар халык авыз иҗаты жанры буларак бәет. «Сак-Сок бәете»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Фольклор әсәренең тексты белән эшләү: укылган бәетләр текстының эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү. Текстны сөйләү: җентекләп сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү: бәет төшенчәсен үзләштерү, фольклор әсәрләренең үзенчәлекләрен аңлау
Татар әдәбияты				
2	Хикәя жанры (4 сәгать)	Күңелеңдә буран купса... (Эпик жанр буларак хикәя. Ш. Камал. «Буранда»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку, рольләргә кереп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: текстның исеме, рәсемнәр, ачкыч сүзләр аша әсәрнең эчтәлеген фаразлау, әсәр исеменең мәгънәсен аңлау һәм аңлату, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү. Әсәр героена бәя бирү: автор тасвирламасы һәм сәнгати
		Ана күңелен аңлау кирәк (Ш. Камалның «Буранда» хикәясендә ана образы)	1	
		Сиреньнәр чәчәк аткан мәлдә (И.	1	

		Гази. «Ак сирень»)		детальләр нигезендә телдән геройның портретын тудыру. Укыган әсәр проблемасын формалаштыру. Текстны сөйләү: кыскача һәм җентекләп сөйләү. Әңгәмәдә катнашу. Текст буенча сораулар төзү. Хикәя язу алгоритмын ачыклау. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү: хикәя жанрының үзенчәлекләрен билгеләү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Иҗади эш башкару: жанр үзенчәлеген исәпкә алып хикәя язу
		Хакыйкатьтән өстен көч юк (Р. Галиуллинның «Сәлам» хикәясе. Үткән материалны кабатлау)	1	
3	Повесть жанры (6 сәгать)	Җанга сеңгән бишек җылысы (Повесть жанры үзенчәлекләре. Г. Бәширов. «Туган ягым – яшел бишек»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку, рольләргә кереп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: текстның исеме, рәсемнәр, ачкыч сүзләр аша әсәрнең эчтәлеген фаразлау, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, укыган әсәрнең темасын, идеясен билгеләү, проблемасын формалаштыру, әсәр исеменең мәгънәсен аңлау һәм аңлату. Әсәр героена бәя бирү: автор тасвирламасы һәм сәнгати детальләр нигезендә телдән геройның портретын тудыру. Әсәр геройларына үз мөнәсәбәтен белдерү. Текстны сөйләү: кыскача сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
		Туган җир – тормыш мәктәбе (Г. Башировның «Туган ягым – яшел бишек» повесте)	1	
		Халык күңеленә уелган бизәкләр (Г. Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек» повестенда образлар системасы)	1	
		Басулардан парта арасына кайтканда (М. Мәһдиевның «Без – кырык беренче ел балалары» повесте)	1	
		Моң белән уралган истәлекләр (М. Мәһдиевның «Без – кырык беренче ел балалары» повесте)	1	
		Үткән материалны кабатлау. Контроль эш	1	
4	Роман жанры (4 сәгать)	Балачак хатирәләре (Роман жанры. И. Гази. «Онытылмас еллар»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап уку. Уку-укыту әңгәмәсе: текстның исеме, рәсемнәр, ачкыч

		Икмәктән дә кадерлерәк нәрсә була алмый (И. Газиның «Онытылмас еллар» романы)	1	сүзләр аша әсәрнең эчтәлеген фаразлау, укылган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: вакыйгалар эзлеклелеген, әсәрнең темасын һәм идеясен билгеләү, тышкы кыяфәте, эчке сыйфатлары, гамәлләре, башка геройлар белән мөнәсәбәтләреннән чыгып әсәр героена бәя бирү. Текстны сөйләү: кыскача сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү
		Җире барның җиме бар (И. Газиның «Онытылмас еллар» романының проблематикасы)	1	
		Үткән материалны кабатлау	1	
5	Драма жанры (3 сәгать)	Яшәү яме нәрсәдә? (Драма жанры Т. Миңнуллин. «Әлдермештән Әлмәндәр»)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку, рольләргә кереп уку. Уку-укыту әңгәмәсе: укылган пьеса текстының эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган текстның эчтәлеге буенча сораулар әзерләү, тышкы кыяфәте, эчке сыйфатлары, гамәлләре, башка геройлар белән мөнәсәбәтләреннән чыгып әсәр героена бәя бирү. Текстны сөйләү: план буенча сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Иҗади эш: сочинение язу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Рух нык җаннар биреשми (Т. Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» әсәрендә көчле кеше образы)	1	
		Кеше китә – җыры кала (Иҗади эш: «Кеше китә – җыры кала» темасына сочинение)	1	
6	Лирик жанрлар (12 сәгать)	Табигатькә таң калырлык (Лирика жанрлары. Пейзаж лирикасы. Г. Тукайның «Җәйге таң хатирәсе» шигырендә табигать образы)	1	Уку: шигырьләрнең мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку-укыту әңгәмәсе: әсәрләрнең эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, укылган әсәрнең эчтәлеге һәм формасы белән бәйле сораулар формалаштыру. Әдәби әсәр тексты белән эш: әсәрләрнең жанр үзенчәлекләрен билгеләү, сурәтләү һәм лирик геройның хисләрен белдерү чараларын ачыклау, лирик геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү, шигъри әсәрләрдәге хис-тойгы тудыру чараларын бәяләү. Әдәби әсәрләренең эчтәлеге һәм проблемасы арасындагы
		Күңелдәге моңнар сүзгә күчә (М. Мирза. «Көздә бер мәл»)	1	
		Галибәнә яктырып, әкрен генә ал таң ата» (Иҗади эш: «Галибәнә яктырып, әкрен генә ал таң ата» темасына сочинение)	1	
		Йөрәк ярасын җылы куллар гына дәвалый (Күңел лирикасы.	1	

		Х. Туфан. «Кайсыгызның кулы җылы?» шигырендә хис-кичерешләр тирәнлеге)		бәйләнешне ачыклау. Әдәби-теоретик төшенчәне үзләштерү. Сәнгатьле уку: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Иҗади эш: сочинение язу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
		Тәрәзәгә чиртер дә яңгыр нәрсә әйтер туганнарыма (Х. Туфан. «Агыла да болыт агыла»)	1	
		Яшьлек эзләре калган үзән (С. Хәкимнең «Бу кырлар, бу үзәннәрдә» шигыре)	1	
		Байлык белән бәяләнми гомер (Фәлсәфи лирика. Р. Фәйзуллин «...Җыя кеше», М. Мирза. «Моң»)	1	
		Үткәннәребез бай, киләчәгебез өметле (Гражданлык лирикасы. Г. Афзал. «Бу Ватан», Н. Арсланов. «Халкыма»)	1	
		Утта янмый, суда батмый безнең үткәннәр (Р. Гаташ. «Татар китабы»)	1	
		Йөз матурлыгы күзгә өчен... (Р. Харис. «Кеше кайчан матур»)	1	
		Кеше кайчан матур була (Проект эше яклау)	1	
		Туган телне сайлап алмыйлар (Г. Морат. «Туган тел» («Родной язык»). Үткән материалны кабатлау	1	
7	Поэма жанры (2 сәгать)	Моң чишмәсе кайдан башлана (Әдәбиятның лиро-эпик жанрлары. Поэма жанры. Р. Фәйзуллин. «Сәйдәш»)	1	Уку: поэманың мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку-укыту әңгәмәсе: эчтәлек буенча сорауларга җаваплар бирү. Әдәби әсәр тексты белән эш: әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын билгеләү, лирик геройның хисләрен белдерә торган

		Халык белән мәңге бергә (Р. Фәйзуллин. «Сәйдәш»)	1	сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү, шигъри әсәрләрдәге хис-тойгы тудыру чараларын бәяләү. Хикәяләү: укылган эпизодлар һәм өлешләр буенча тасвирлап сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Музейга виртуаль экскурсиядә катнашу
8	Нәсер жанры (1 сәгать)	Ерагайган саен ара, сагыну арта бара (Нәсер жанры үзенчәлекләре. Г. Кутуйның «Сагыну нәсере»)	1	Уку: текстны сәнгатьле уку. Уку-укыту әңгәмәсе: эчтәлек буенча сорауларга җаваплар бирү. Әдәби әсәр тексты белән эш: әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү, нәсердә хис-тойгы тудыру чараларын бәяләү. Сәнгатьле уку: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
9	Нәтиҗәләр чыгару	Үткән материалны кабатлау. Контроль эш	1	Комплекслы кабатлау. Контроль тест биремнәрен үтәү. Гомумиләштерү, сорауларга җаваплар бирү

8 класс – 34 сәгать (татар телендә белем бирү мәктәпләренә)

№	Тема	Эчтәлек	Сәг. саны	Укучылар эшчәнлегенең төп төрләре
Халык авыз иҗаты				
1	Халык авыз иҗаты. Дастаннар	Халык авыз иҗаты буларак дастаннар. «Идегәй» – тарихи	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Фольклор әсәренең тексты белән эшләү: укыган текстның

	(4 сәгать)	дастан.		эчтәлегенә кагылышлы сорауларга җавап бирү, әсәрнең сюжет һәм композиция үзенчәлекләрен бәяләү. Уку әңгәмәсе: укылган әсәр эчтәлегенә нигезләнеп әңгәмәдә катнашу, үз фикереңне формалаштыру һәм аны нигезли һәм яклый алу, дастан жанрына хас үзенчәлекләрне билгеләү. Декламацияләү: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Проект эше: проект эшен башкару өчен кирәкле материалны җыю һәм системага салу, фикер алышу, чыгыш ясау
		Идел йортның улы Идегәй кем ул? («Идегәй» дастанында образлар системасы)	1	
		Әдәм гарибә шул булыр — Кайтып илен тапмаса! («Идегәй» дастанының идеясе һәм аның сәнгатьчә гәүдәләнеше)	1	
		И, Идел йорт, Идел йорт (Проект эше яклау)	1	
Әдәби әсәрдә сәнгати алымнар				
2	Әдәби әсәрдә сәнгати алым. Пейзаж (5 сәгать)	Таш кайчан телгә килә? (Әдәби алым буларак пейзажның әсәрдәге роле)	1	Уку: текстны аңлап, сәнгатьле уку. Уку әңгәмәсе: эчтәлек буенча сорауларга җаваплар бирү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: әсәрнең темасын һәм проблемасын билгеләү, әсәрнең идеясен формалаштыру. Текстны сөйләү: иҗади сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Җидегән чишмә нәрсә турында җырлый? (Г. Бәшировның «Җидегән чишмә» романының идеясен ачуда пейзажның роле)	1	
		Табигать-ананың сулышын тоеп (Г. Бәшировның «Җидегән чишмә» романында пейзаж сурәтләнеше ярдәмендә татар халкының рухи байлыгын ачу)	1	
		Нинди ул Агыйдел кызы? (Ә. Баяновның «Яшьлегемне эзлим» повестенда яшьлек, мәхәббәт һәм табигать параллельлеге)	1	
		Күңеленә сандугач керсә... (Лирик әсәрләрдә пейзажның үзенчәлеге: Н. Арслановның «Яз» шигыре)	1	

3	Әдәби әсәрдә сәнгати алымнар. Портрет (6 сәгать)	Сәнгати алым буларак әдәби әсәрдә портрет бирелеше	1	Уку: текстны сәнгатьле уку. Уку әңгәмәсе: эчтәлек буенча сорауларга җаваплар бирү, укылган әсәр турында сөйләшүдә катнашу. Әдәби әсәр тексты белән эш: әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Әсәр героена бәя: автор сурәтләвенә нигезләнеп, телдән, геройның портретын тасвирлау. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Гасырлар аша күз салып (Тарихи әсәрләрдә портрет бирү үзенчәлеге. Н. Фәттахның «Әтил суы ака торур» әсәре мисалында)	1	
		Һәр хиснең үз йөзе бар (Н. Фәттахның «Әтил суы ака торур» әсәрендә портрет геройның эчке дөньясын ачу чарасы)	1	
		Хисләр һәм акыл каршылыгы (Ф. Хөснинең «Йөзек кашы» әсәрендә психологик портрет тудыру үзенчәлеге)	1	
		Рухи халәтнең тышкы чагылышы нинди? (Ф. Хөснинең «Йөзек кашы» әсәрендә чагыштырма портрет)	1	
		Үзе уңган, үзе тыйнак – татар кызы ... (Ш. Җиһангированың «Татар кызы» шигырендә милли портрет бирелеше)	1	
4	Әдәби әсәрдә сәнгати алымнар. Әдәби деталь (әйберләр дөньясы) (5 сәгать)	Кульяулыгым – вәгъдә билгесе (Сәнгати алым буларак әдәби деталь, әйберләр дөньясы)	1	Уку: текстның мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: укылган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, укылган әсәр турында сөйләшүдә катнашу. Әдәби әсәр тексты белән эш: әсәрнең темасын, идеясен һәм проблемасын билгеләү, әсәр геройларына карата үз мөнәсәбәтеңне анализлау һәм белдерү. Текстны сөйләп бирү: кыскача сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Йөрәк түрендәге хисләр (Ә. Еникинең «Әйтелмәгән васыять» әсәрендә әдәби детальнең психологик төрләре)	1	
		Хәситәме, камчымы?.. (Ә. Еникинең «Әйтелмәгән васыять» әсәрендә әйберләр дөньясының әсәр идеясен ачудагы	1	

		роле)		
		Үткәннәрне чүплеккә салып булмый (Н. Думавиның «Яшь ана» әсәрендә геройларның күңел халәтен ачуда әдәби детальнең әһәмияте)	1	
		Сары – сагыш билгесе (Лирик әсәрләрдә әдәби деталь: Х. Туфанның «Каеннар сары иде» шигыре)	1	
5	Символизм. Әдәби әсәрдә символларның төрләре (4 сәгать)	Символизм. Әдәби әсәрдә символларның төрләре	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәренең тексты белән эшләү: әсәр текстын белү һәм аңлауны ачыклый торган сорауларга җаваплар бирү, текстка таянып үз фикерләрен нигезләү. Әсәр героена бәя: автор сурәтләвенә нигезләнеп, телдән, геройны тасвирлау. Декламацияләү:текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
		Язмыш сынавын һәркем үзенчә кичерә (Ф. Яруллинның «Җилкәннәр җилдә сынала» повестенда кеше язмышы, рухи батырлык мәсьәләсе)	1	
		Җилкәнеңне җилләр екса (Ф. Яруллинның «Җилкәннәр җилдә сынала» повестенда герой характерын ачарга ярдәм иткән символлар)	1	
		Шигъриятнең серле дөньясы (Шигърияттә символизм: Дәрдемәнднең «Кораб», Роб. Әхмәтҗанов «Гомер китабы» шигырьләре)	1	
6	Психологизм. Әдәби әсәрләрдә психологизм алымнары (4 сәгать)	Психологизм. Әдәби әсәрдә психологизмның төрләре	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: текстның исеме, рәсемнәр, ачкыч сүзләр аша әсәрнең эчтәлеген фаразлау, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү. Үз карашын формалаштыру һәм дәлилләү.
		Тән ярасын онытмырлык моң (Ә. Еникинең «Кем җырлады» әсәрендә психологизм аша геройның рухи халәтен ачу)	1	

		Күңел кошың күкрәгеңә сыймаса... (Г. Ибраһимов «Яшь йөрәкләр» әсәрендә геройлар омтылган шәхес иреге)	1	Текстны сөйләү: җентекләп сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: психологизм үзенчәлекләрен ачыклау. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү. Иҗади эш: сочинение язу
		Хыял һәм хакыйкатьнең арасы еракмы? (Г. Ибраһимовның «Яшь йөрәкләр» романында хатын-кыз психологиясе)	1	
7	Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт (хронотоп). Хронотопик образлар (5 сәгать)	Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт (Лирик әсәрләрдә хронотоп бирелеше: М. Галиев «Кичке сурәт»)	1	Уку: текстны мәгънәләрен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: исемнең эчтәлек белән бәйләнешен табу, укылган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү. Әсәр героена бәя. Рәсемнәр һәм иллюстрацияләр буенча сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: хронотоп төшенчәсен ачыклау
		Рухи ныклык кайдан килә? (Г. Исхакыйның «Көз» повестенда урын һәм вакыт бердәмлеге)	1	
		Гомер көзенең җимешләре татлы булсын дисәң... (Г. Исхакыйның «Көз» әсәрендә геройлар язмышына мөнәсәбәтле хронотопик образлар)	1	
		Җырга тиң мәхәббәт (Г. Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повестенда хронотоп бирелеше)	1	
		Гаилә – тигез хокуклы кешеләр союзы ул (Г. Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повестенда геройлар язмышын ачарга ярдәм итүче хронотопик образлар)	1	
8	Нәтиҗәләр чыгару (1 сәгать)	Үткән материалны кабатлау. Контроль эш. Нәтиҗәләр чыгару	1	Комплекслы кабатлау. Гомумиләштерү, сорауларга җаваплар бирү. Контроль тест биремнәрен үтәү

9 класс – 34 сәгать (татар телендә белем бирү мәктәпләренә)

№	Тема	Эчтәлек	Сәг. саны	Укучылар эшчәнлегенең төп төрләре
Кереш				
1	Сүз сәнгате буларак әдәбият. Әдәбиятны чорларга бүлү (1 сәгать)	Татар әдәбиятын чорларга бүлү.	1	Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, тема буенча сорауларга җаваплар, үз фикереңне формалаштыру, башкалар фикерләренең мәгънәсен аңлау. Материалны структуралаштыру, системалаштыру, классификацияләү, гомумиләштерү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү
Татар әдәбияты тарихы				
2	Борынгы һәм Урта гасырлар әдәбияты (2 сәгать)	«Гакыллылар тыңлар, аңлар, белер имди...» (Борынгы һәм Урта гасырлар әдәбиятына гомуми күзәтү. Кол Галинең «Кыйссаи Йосыф» поэмасы)	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган поэманың эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, укыган әсәрнең темасын, идеясен, проблемаларын ачыклау, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, сюжет һәм композиция төзелешендәге үзенчәлекләрне табу, поэманың төп героена бәя бирү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү
		Камиллеккә ирешү җиңелме? (Кол Галинең «Кыйссаи Йосыф» дастанында гомумкешелек идеаллары чагылышы)	1	
3	XIII-XVгасыр әдәбияты (2 сәгать)	Алтын Урда чоры әдәбияты үзенчәлекләре	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын

		Мәхәббәт – иң саф хис (С. Сараи. «Сөһәйл вә Гөлдерсен» поэмасының идея-эстетик эшләнеше)	1	аерып күрсәтү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укыган әсәрләрнең темасын һәм проблемаларын билгеләү, төп фикерен ачыклау, эчтәлеге һәм формасы белән бәйле сораулар формалаштыру, әсәрләрнең тел үзенчәлекләрен ачыклау һәм аларның әдәби әсәрдәге ролен бәяләү. Әдәби әсәрне интерпретацияләү. Үткән материалны ныгыту: сорауларга телдән җавап бирү. Иҗади эш: сочинение язу
4	Казан ханлыгы чоры әдәбияты (1 сәгать)	Казан ханлыгы чоры әдәбияты. Кол Шәриф «Гафил торма». Үткән материалны кабатлау.	1	Уку: әсәрне сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укыган әсәрләрнең темасын һәм проблемаларын билгеләү, әсәрләрнең идея эчтәлеген ачыклау, текстның тел үзенчәлекләрен ачыклау, әсәрләрдәге тел-сурәтләү чараларын ачыклау һәм аларның әдәби әсәрдәге ролен бәяләү. Әдәби әсәрне интерпретацияләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
5	XVII гасыр әдәбияты. (2 сәгать)	XII гасыр әдәбиятына гомуми күзәтү.	1	Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, текст буенча сораулар төзү, укылган текст буенча әңгәмәдә катнашу, укылган текст эчтәлеге нигезендә үз карашын формалаштыру. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: текстның тел үзенчәлекләрен ачыклау, әсәрләрдәге тел-сурәтләү чараларын ачыклау һәм аларның әдәби әсәрдәге ролен бәяләү. Әдәби-теоретик төшенчәләр белән эшләү: хикмәт жанрының үзенчәлекләрен билгеләү
		Әхлак һәр чор өчен олы кыйммәт (М. Колый хикмәтләрендә әхлакый кануннар чагылышы)	1	
6	XVIII гасыр әдәбияты (2	XVIII гасыр әдәбиятына гомуми	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку.

	сәгать)	күзәтү		Уку әңгәмәсе: тема буенча сорауларга җаваплар, тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, укылган текст буенча фикер алышуда катнашу, аның нигезендә үз карашыңны формалаштыру. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: лирик геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, әсәрдән тел-сурәтләү чараларын табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Үткән материалны ныгыту: сорауларга телдән җаваплар бирү
		Энциклопедик мирас калдырган әдип (Габдерәхим Утыз Имәни иҗаты)	1	
7	XIX гасыр әдәбияты. Мәгърифәтчелек хәрәкәте (4 сәгать)	XIX гасыр әдәбиятына гомуми күзәтү. Мәгърифәтчелек хәрәкәте	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: язучының биографиясе белән танышу, әһәмиятле вакыйгаларны билгеләү, тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, укылган әсәрнең эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, текстның эчтәлеге һәм формасы белән бәйле сораулар формалаштыру. Әдәби әсәр тексты белән эш: сюжет һәм композиция төзелешендәге үзенчәлекләрне тасвирлап бирү, әдәби әсәрдә вакыйгалар үстерелеше этабын табу, әсәрнең төп героена бәя бирү. Текстны сөйләү: план буенча кыскача сөйләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Үткән материалны ныгыту: сорауларга телдән җаваплар бирү. Иҗади эш: сочинение язу
		Дөньяви хисләр җырчысы. (Г. Кандалый иҗаты. «Сәхипҗәмал» поэмасы)	1	
		Татар халкының олуг шәхесе (Каюм Насыйри эшчәнлеге. «Кырык бакча» хикәяләре)	1	
		Гыйлемлек – бәхет ачкычы (М. Акъегетзадә «Хисаметдин менла» повестенда заман герое)	1	

8	XX гасыр башы әдәбияты (9 сәгать)	XX гасыр башы әдәбиятына гомуми күзәтү.	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Язучының биографиясе белән танышу. Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, укыган текстның эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар, текстның эчтәлеге һәм формасы белән бәйле сораулар формалаштыру. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: әдәби әсәрдә геройларның позицияләрен аеру, укыган әсәрнең темасын, проблемасын, идея-эмоциональ эчтәлеген билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү Декламацияләү: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Иҗади эш башкару: сочинение язу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү өчен булган сорауларга телдән җавап бирү.
		«Әйдә, халыкка хезмәткә...» (Г. Тукай эшчәнлеге һәм иҗаты. «Милләткә», «Милли моңнар» шигырьләре)	1	
		Гөрләгән сулар ни сөйли? (Дәрдемәнд (Закир Рәмиевнең) тормышы һәм иҗаты. «Видагъ» «Гөрләгән сулар» шигырьләре)	1	
		Милләтнең таңы кайчан атар? (С. Рәмиев тормышы һәм иҗаты. «Таң вакыты», «Мин» шигырьләре)	1	
		Хатын-кыз – милли яшәеш сакчысы (Г. Исхакый тормышы һәм иҗаты. «Сөннәтче бабай» хикәясе)	1	
		Татар тормышын яңарышка әйдәүче әдип (Ф. Әмирхан тормышы һәм иҗаты. «Хәят» повесте)	1	
		Хәятнең гүзәл хәяте (Ф. Әмирханның «Хәят» повесте)	1	
		Хыял иркендә чәчәк аткан мәхәббәт (М. Фәйзинең «Галиябану» драмасы)	1	
		Саф хисләр акчага сатылмый.	1	

		(М. Фәйзинең «Галиябану» драмасы). Үткән материалны кабатлау		
9	1920-1930 еллар әдәбияты (1 сәгать)	1920-1930 еллар әдәбиятына гомуми күзәтү. Һади Такташның «Мәхәббәт тәүбәсе» поэмасы	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, язучының биографиясе белән танышу. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, әдәби әсәрләренең язылу вакыты, аларда сурәтләнгән чор һәм әсәрдә күтәрелгән проблемаларны чагыштыру, әсәрнең төп фикерен ачыклау, вакыйгалар эзлеклелеген билгеләү, геройга бәя бирү, автор позициясен ачыклау, әсәрдән тел-сурәтләү чараларын табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Әдәби әсәрне интерпретацияләү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Декламацияләү: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җавап бирү. Иҗади эш: сочинение язу

10	Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты (1941-1945 еллар) (2 сәгать)	Бөек Ватан сугышы чоры әдәбиятына гомуми күзәтү (М. Җәлил иҗаты. «Моабит дәфтәрләре»: «Җырларым», «Кичер, илем» шигырьләре)	1	Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, язучының биографиясе белән танышу. Уку: әсәрләрне сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: әдәби әсәрләренең язылу вакыты, аларда сурәтләнгән чор һәм әсәрдә күтәрелгән проблемаларны чагыштыру, укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, лирик геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Әдәби әсәрне автор фикерен сәнгатьчә җиткерүе буларак кабул итү. Хикәяләү: укылган әсәр эпизодлары һәм өлешләре буенча тасвирлап сөйләү (сүз белән сурәт тудыру). Декламацияләү: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Үткән материалны ныгыту: сорауларга телдән җавап бирү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
		Шагыйрь һәм яугир язмышы (Ф. Карим иҗаты. «Кыр казы» шигыре)	1	

11	1960-1980 еллар әдәбияты (1 сәгать)	1960 – 1980 еллар прозасына гомуми күзәтү	1	Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, язучының биографиясе белән танышу. Әсәрләрне уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм текстагы әһәмиятен билгеләү. Телдән сөйләү өчен тезис план төзү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Проект эше: проект эшен башкару өчен материал җыю һәм системалаштыру, фикер алышу, проект эшен башкару, телдән чыгыш ясау. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җавап бирү. Тикшерү эше: тест биремнәрен үтәү
		Илгә килгәнне иңең белән күтәр (А. Гыйләҗевнең «Өч аршын җир» повесте)	1	
12	1960-1980 еллар шигърияте	1960-1980 еллар шигъриятенә күзәтү.	1	Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү, язучының биографиясе белән танышу.

	(2 сәгать)	Гамьле дөнья тудырган хисләр ташкыны (Р. Фәйзуллинның «Нюанслар иле»: «Чынлык», «Вакыт», «Көзге яңгыр», «Язгы кәеф», Р. Харисның «Ак сөлге», И. Юзеевнең «Калдыр, аккош, каурыеңны» шигырьләре)	1	Әсәрләрне уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Телдән сөйләү өчен тезис план төзү. Әдәби-теоретик төшенчәләрне үзләштерү. Декламацияләү: текстны сәнгатьле итеп яттан сөйләү. Иҗади эш: сочинение язу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җаваплар бирү
13	1960-1980 еллар драматургиясе (2 сәгать)	1960-1980 еллар драматургиясе. Туфан Миңнуллинның «Дуслар җыелган җирдә» драмасы.	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, укыган әсәрнең темасын, проблемасын, идея-эмоциональ эчтәлеген билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Әңгәмәдә катнашу
		Әкият эченә яшерелгән хакыйкать (Т. Миңнуллинның «Дуслар җыелган җирдә» драмасында җәмгыятькә тәнкыйди караш)	1	

14	XX гасыр ахыры – XXI гасыр башында татар әдәбияты (1 сәгать)	Янып калсын гомерең маяк булып... М. Җәлил (Р. Миннуллинның «Һәйкәлләрне тыңлыйк!», И. Ихсанованың «Кеше булса…» шигырьләре)	1	Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү. Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, укыган әсәрнең темасын, проблемасын, идея-эмоциональ эчтәлеген билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү. Әңгәмәдә катнашу. Үткән материалны ныгыту: гомумиләштерү, сорауларга телдән җавап бирү

15	Хәзерге татар әдәбияты (1 сәгать)	Күктә кояш балкып-балкып яна (А. Әхмәтгалиева. «Кайтаваз»; Р. Мөхәммәтшин. «Август азагы», «Күктә кояш балкып-балкып яна»)	1	Уку: мәгънәсен аңлап, сәнгатьле итеп уку. Уку әңгәмәсе: тарихи-әдәби барышның төп этапларын аерып күрсәтү. Әдәби әсәр тексты белән эшләү: укылган әсәр эчтәлеге буенча сорауларга җаваплар бирү, укыган әсәрнең сюжетын темасын, проблемасын, идея-эмоциональ эчтәлеген билгеләү, геройның хисләрен белдерә торган сурәтләү чараларын билгеләү, сәнгатьлелек чараларын тексттан табу, аларның мәгънәләрен аңлау һәм тексттагы әһәмиятен билгеләү
16	Нәтиҗәләр чыгару (1 сәгать)	Үткән материалны кабатлау. Нәтиҗәләр чыгару	1	Комплекслы кабатлау. Гомумиләштерү, сорауларга җаваплар бирү. Контроль тест биремнәрен үтәү